

Kaha Kaido umast keelest ja meelest

Kae lk 2

Eläjä omma naanu tarõ mano ja tarrõ түkmä

Kae lk 3

Määnest hellü möts tege?

Kae lk 4

Võro keele nädälis saa telli vahtsit agendihammit. Egä aasta märdikuu edimädsel täüspikäl nädäil peetas võro keele nädälit. Seo aasta om võro keele nätäl 7.–13. märdikuul. Tuul nädäil pruugitas üle riigi meediän ja sotsiaal-meediän inämb võro kiilt, kuulõn ja latsiaidun kõrraldõdas võrokeelitsit ettevõtmisi.

Joba kolmas aasta om herksämbil võrokõisil võimalus naada võro keele agendis. Agent om tuu, kiä aja ummi egäpäävõtsit tū-, kooli- vai muid asju võro keelen ja om tuuga tõisilõ iinkujos ja härgütuses. Ku tū mildū-mä nakkas, või tuud ka pääle võro keele nädälit lõppõmalda jakada. Agent või umma agenditūūd kittä näütuses Molõraamatun, niisama panda sinnä mano pilte ja telefoniga tettuid filmijupikõisi.

Võro keele agent tuntas är, ku täl om sälän agendihamõ. Tuu või olla ka minevaastanõ vai üleminevaastanõ. Ku hamõt ei olõ, või agendil olla ka õnnõ rõnnamärk.

2022. aastaga võro keele agendi lõugahus (tunnuslausõ) om «Üts süä, kats kiilt». Om jo nii, et võrokõnõ saa umma ello ütten kats imäkiilt. Väikukeisi latsiga kahjus väega sakõstõ ei kõnõlda võro keelen, a ku lats vähä suurõmbas saa, sõs aetas juttu ja praavitõdas maailma iks uman keelen. Agendihamõt saa telli kooni 17. rehekuu pääväni umapuut.ee lehe päält.

UL

Võrol peetas Uma Meki suurlaata

Timahavanõ Uma Meki suurlaat peetas seo puulpäävä, 8. rehekuul Võro liina keskplatsi pääl. Laadu pääle oodõtas 120 kaupmiist, kiä möövä mikandi kraami. Päält kaubategemise saa

laadu pääl kuulda lõõdsamuusikat ja ütten lüvvä opitarrin. Laadapäävä lõpõtas kõgõ parõmbidõ vällävaliminõ. Valitas kõgõ parõmb kauplõja, kõgõ parõmb Uma Meki märgiga toodõ ja kõgõ parõmb mahhetutja.

UL

Uma Mekk

KOHVIKIDE JA RESTORAANE NÄTÄL

7.-16. rehekuu 2022

Süüimä kutsva:

- MAAGURMEE KODURESTORAN
- MÕISA AIT
- MOOSTE VIINAVABRIK
- KOHVIK SUUR MUNA
- SETO TSÄIMAJA
- PESA HOTELLI RESTORAN
- PIUSA KÕRTS AKA KLUNKER
- GEORGI HOTELLI RESTORAN POSTMARK
- ÕÕBIKORU VILLA RESTORAN ANDREAS
- VESKI PUBI

3 vuuri 29€

Kae teedüst mano: www.visitvoro.ee www.umamekk.ee

Nuur maakooli oppaja

RAHMANI JAN

Seo nätäl peeti oppajidõ päivä. Uma Leht tekk tuul puhul juttu Vilustõ kooli 29aastadsõ oppaja Saarõ Hedyga, kiä and aoluu, ütiskunnaoppusõ ja eesti keele tunnõ.

Aoluuoppajana mõist Hedy tähtsäs pitä kooli pikkä aoluku. «Vilustõn om kuul olnu joba aastast 1769. Ku mõtõlda, kuna meil olf edimäne laulupido, sõs tan olf kuul joba sada aastakka varramba,» tuu tä näüte. Täambä opp Vilustõ koolin 104 opilast.

Et Hedy eläs maal, om timä jaos loomulik, et tä om maakoolin oppaja. «Ma olõ-i kunagi tahtnu liinah ellä. Nii-pallo ku ma liinah koolih käve, mullõ sukugi es miildü tuu elo sää. Kipõ ja larmi täüs, määnestki luudust ei olõ,» lõüd Saarõ Hedy. Tä tunnis-tas, et maakoolin omma latsõ tõistmuudu. «Maakooli latsil omma lahkõ ja hää silmä. Ku vikur vai krutsk ka tulõ, sis tuu olõ-i sukugi halvaga tettü, a lihtsäle juhtus. Latsõ omma maalähküdse, tiidvä elost ütte ja tõist iks rohkõmb ku liina-kooli latsõ.»

Tuu, et Hedy om küländ nuur koolioppaja, om tälle koolilatsiga läbisaamisõ man abis. «Nä tundva hinnäst veidü vabambalt, kaesõ minno sääandside rõõmsidõ silmi-

RAHMANI JANI PILT

Nuur oppaja Saarõ Hedy and Vilustõ koolin aoluu, ütiskunnaoppusõ ja eesti keele tunnõ.

ga, julgusõ iks rohkõmb nalla tetä. Ja näil om julgust tulla ütlemä, et vot, oppaja, täambä om tuu nii hää ja tuu om nii halv,» seletäs Hedy.

Oppajidõ päävä aigu püüdvä opilasõ oppajalõ kah häädmiiilt tetä. «Mino kõgõ ägedämb oppajidõ päiv olf paar aastakka tagasi, ku üts tütärlats tsehkend must portree. Ma kae tuu pildi päält hinnäst ja mõtlõ, et tuu

olõ täpsele ma. Et tä om täpsele minno är tabanu – säänemääne nigu ma olõ.»

Saarõ Hedy opilasõ omma mitmõl aastal saatnu ummi võrokeelitsit juttõ Uma Lehe jutuvõistlusõlõ ja Mino Võromaa konkur-silõ. Hedy esi om kah kooliaol võrokeelitsist võistluisist ossa võtnu ja noist härgütüst saanu, no pruuv tä uma keele pisiläst opilai-silõ edesi anda. «Ku ma näidega

võro keeleh tüüd tii, sõs näile umbõlõ miildüs, et om midägi tõistmuudu, om midägi vahvat ja peräh saa kittä kah.»

Oppajidõ palga kotsilõ lõüd Saarõ Hedy, et raha om muidoki tähtsä, a kõgõ tähtsämb om, et tū oppajalõ miildü-nü. «Ku tū ei miildü, sõs tä nakaki-i miildümä ja tuud ei massa määndsegi rahaga kin-ni,» lõüd tä.

Uma Lehe sügüsene jutuvõistlus

Hää lugõja ja kirotaja! Kuulu-tami vällä Uma Lehe 19. jutu-võistlusõ.

Ku teil om rahvalõ kõnõlda mõni põnnõv, lustilinõ vai hal-lus õkva elost peri jutt, saatkõ tuu Uma Lehe jutuvõistlusõlõ. Parõmbidõ kirätkuke autori saava avvohinna ja hää jutu trükümi 2023. aastaga joosul lehen är.

Võistlusjuttõ sordi:

1. Periselt elon juhtunu na-falinõ vai tõsinõ lugu

Lugu, miä om olnu kas na-falinõ, oppusõga, saatuslik vai muido ummamuudu. Võinu olla periselt sündünü.

2. Lugu, midä periselt es juhtu

Mõnõ luu omma tegünü inemise pää seen: nättü unõn vai mõtõldu edesi määndsestki juhtunust äsast, kuimuudu olõs võinu olla. Mõnikõrd ei saaki periselt arvo, om taa lugu juh-

tunu vai vällä mõtõldu. A lugu om jo iks olõman, kasvai kiro-taja pää seen. Peräkõrd om hää lugu?

3. Mis om kodo?

Oodami juttõ sünnükodost, latsõpõlvõkodost, mille mitte ka kotost ärminekist vai kodo tagasi tulõmisõst. Vai sis uma kodo lõüdmisest.

Märgota või ka laemalõ, näütuses tuust, miä tege ütest paigast kodo.

4. Muusika mu elon

Muusikat om mi ümbre hulga – seo om kunst, aoviidüs ja läbi-kääümise viis. Muusika saa viil tähtsämbäs sis, ku ao omma keerolidsõ: miilde tulõva laulva revolutsioon, koroona-ao ütidsse muusikategemise internetin ja lauluga Ukrainalõ toes olõmi-nõ.

Teema om vällä paknu Eesti Rahvaluulõ Arhiiv.

Inne luu kirotamist lugõgõ läbi seo oppus:

Egä inemine või saata võistlu-sõlõ kooni viis juttu. Jutt piät olõma kirotaja hindä luudu ja tuu ei või olla inne mõnõn tõsõn lehen vai raamatun är trükit ega internetti üles pant. Lugu võinu olla mõistligu pik-kusõga, mitte pikemb ku üts arvudilehekülg (3500 tähemärki, 700 sõnna). A või ka lühembä jutu kirota.

Ku pään om hää jutt, a saa-i vai mõista-i taad kirja panda, sis kõlistagõ tel 782 2221 vai 5692 2841. Märgimi vällä, kui-muudu lugu iks kirja saanu.

Egä jutu mano kirotagõ kimmähe uma nimi, aadrõs ja telehvoninum-mõr! Ku tahati, et lehen trükitäs ti tõnõ (vällä-mõtõld) nimi, kirotagõ tuu suuv eräle luu lõppu.

Jutu võistlusõlõ saatmisõga and autor Umalõ Lehele õigusõ

tuud lühendä, toimõnda, lehen ja internetin avalda.

Oodami juttõ nikani ku 20.11.2022. Jutu pallõmi saata e-kiraga info@umaleht.ee pää-le vai postiga Uma Leht, Tartõ 48, 65609 Võro liin.

Tunnissõna: jutuvõistlus.

Parõmbidõ juttõ kirotaja saava preemiä. Kõik kirotaja saava tenõtähes tulõva aasta Võro-Setõ tähtsraamadu.

Terävät sulgõ!

Rahufondi opitunn

Tuu pidi olõma Antropovi vai Tšernenko aigu. Meil Loosi koolin, kon muido suurt ideoloogiat es aeta, küsüti kõigi käest kats kopkast rahha. Üteldi, et tuu lätt rahufondi.

Kats kopkast es olõ määnegi raha, tuud es olõ kinkalgi ras-sõ är anda. A meil käve koolin ka paar säänest opilast, kiä olli tõisist tsipa julgõmba ja tuuperäst muialt koolõst vällä visadu. Üts noist kommõntiirse, et taad rahha kofatas tuujaos, et saanu vahtsit tuumapommõ ehitä.

Ma olli viil nuur ja es mõista niimuudu mõtõlda. A tuu suu-rõmba poisi üteliis lei mu pään pildi selgembäs. Tõtõstõ, sis kõ-nõldi pallo tuumapommõst ja vaivald tuud rahha muu jaos vaia oll. Olli saanu arvo, et ilosidõ sõnno takan või olla hoobis midä-gi muud, midägi säänest, miä sõnnolõ risti vasta käü.

Võiolla tuusama väiku juhtuminõ andsõ mullõ edesistse ello üten tiidmise, et kõkkõ lorri, midä kõnõldas, ei massa kõrraga uskma jää. Tulõ kaia, midä periselt tetäs, ja tuu perrä uma pää seen asi hindä jaos selges märgota.

A ummõhtõgi näemi ja kuulõmi täambägi maailman hulga sää-nest juttu, miä käü risti vasta toolõ, midä periselt tetäs. Ja noid, kiä ilojuttu uskma jääse, om kah iks väega suur hulk. Jo näil es käü koolin säänest pätipoiskõist, kiä ilmapildi klaarimbas lei.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit,
kuimuudu egäpääväello vaeldust lõüdä,
ja märgotas tuust, miä parasjago
süäme pääl.

Pinijalotaja

Kimmae omma kõik kortinan elävä latsõvanõmba kuulõnu juttu, et näide lats tahtnu hirm-salõ kassi vai pinni. Ja ku tuud võtta ei saa, ei jätä lats perrä, a tulõtas umma suuvi kõgõ miil-de. Mukka om kah nii.

Linda om 5aastanõ. Eläjide võtminõ mi üürikortinalõ om kõvva är keelet. Tuuperäst pal-lõs Linda kõik aig, et mi uulidsa pääl võõrilõ pinnele pai saanu tetä. Önnõs saimi tutvsa pini-umaniguga, kiä om valmis lah-kõlõ pinni lainama, et mi saanu timäga jalota.

Oll kinä pääväpaistõga ilm. Jalotõllõn saimi tutvsa tõisi piniumanigõga. Jutt lätõs esi-hindäst vallalõ, tunnimi nigu määnestki üttheoitmisõ tunnõt. Ja pia kõik puu, aiaveere, pos-ti ja puhma saiva är nuhutõdu, väetõdu ja kimmide koibõga sai viil maa kah pääle kraapsa-tus. Kõgõ pääle oll tõistmuudu kaehus ja niimuudu trehväs nä-gemä ka säändsit nukatagotsit, kon mi varrampa käünü es olõ. Näütõses lõüdsemi Väiku uulid-sa, kon üts aiaumanik meile umast tsaariaolidsõst uibuaist lahkõlõ väega häid ubinit and'ja

tõõnõkõrdki läbi astma kutsõ.

Linda oll õnnõlik, peris hel-gäs ja karõl, et sai esi pinni rihma otsan juhti, tedä istma kammanda ja vahepääl ka per-rä lohista, ku häräjõvvuga pini huu sisse sai.

Pinile miildü väega vesi ja tä tahtsõ minnogi vägüsi Tamula järve tõmmada. Panni kõik uma jõvva ja kinnipidämise tarkusõ mängu ja jäi õnnõ-kombõl viil kaldõ pääle. Ka silla päält karaš rõõmukerä mõnoga Tamula lainõtustõ.

Tormaja pini rõõmust kõik inemiisi pääle, olõs üte kala-mehe pia pikäle karanu ja lat-sõ, kiä tälle pai tahtsõ tetä, sai suurõ likõ mušo.

Labradori omma tunnõdu uma otsalõpmaalda iso perrä, tuuperäst ma ei imehtä, et üts pini säändse himoga ubinit sisse park. Inemiisile, kiä muido jalota ei viisi vai kinkal om ras-sõ vahtsidõ inemiisiga tutvsa saia, piäs sääne pinijalotami-nõ külh abis olõma. Kimmae omma pini ka tujopraavitaja. Saiõn arvo, ku pallo saa olla rõõmu eiminkastki, indu ja pühendümist esi luhvtõ pääle, teküs elo pääle peris vahtsõt muudu kaehus.

Kaha Kaido: vanastõ tetti tüü man tükke, miä täambä päähägi ei mahu

Joba pia aastak aigu om egä kuu olnu ammõtin üts inemi-ne, kiä härgütäs võro keele kõnõlõmist. Võro keele iist-kõnõlõja om võrokõnõ või võrokõisi sõbõr, kiä mõist võro kiilt ja om iinkujos avaligun võro keele pruukmisõn. Iist-kõnõlõja ammõditunnismärgi omma ilmatugi vai sau, kõnnõ-toro ja kaalaraha.

Seenimaani omma võro kee-le iistkõnõlõja ammõtit pidäni Oti Anneli, Padari Ivvari, Plu-manni Kaja-Riina, Tootsi Tiit, Jansonsi Silvi, Korneli Viuu, Contra, Raju Eliisabet, Jüvä Tuulõ, Ökva Margit ja Säinas-ti Ene. Timahavadsõ rehekuu võro keele iistkõnõlõja om Mammastõ miis Kaha Kaido.

Mis miis sa olõt, Kaido?

Olõ Põlva küle all Mammastõn sündünü ja kasunu miis. Sünnükuu perrä olõ pull. Tuust tulõ kah, et aja sõrgo tõnõkõrd vasta ja ku midägi päähä võta, sõs püvvä märgõtõdu asä är tetä. Tõnõkõrd taha üle väro kah hüpätä.

Ammõdi poolõst olõ saekaatre-miis. Juhi õdagit ja mängi pilli ansamblin Kõhukesed.

Kuimuudu tull' sul huvi võro keele vasta?

Kaha Kaido.

Olõ kasunu võro keelega. Või üteldä, et edimäne kiil oll mul võro kiil. Ku nüüd olla 100% ausa, sõs om õigõ, et kõ-nõlõ Põlva kandi kiilt.

Suurõmb jago mu keelest om tulnu vanaimä perrä. Timä oll peri Kähri küläst.

Kuis om lännü su kokkosäetül raamatul «Ütekõrra om katõ-kõrra», kon Põlva kandi mehe kõnõlõsõ ummi juhtumiisi?

eräkoolin). Ku lipp om uhkõlt vardan, lugõ di-rektri ette väiku teks-ti vai salmi piiblist ja päält tuud võiva nii oppaja ku opilasõ kläs-si minnä.

Klassi nägeva vällä nõukaaigõs. Tooli, lav-va ja sainä omma täüs tsehkendedü laulusõn-nu, armastuskirju ni roppõ joonistuisi. Ku Eestin kõnõldas tuust, et oppajit om umbõlõ veidü ja neo, kiä viil koolin tüütäse, omma kah joba poolõ jalaga havvan, sõs Argõnti-nan olõ-i noorõ oppaja koolin määnegi inne-nägämäldä nättüs. Hallõ om tuu, et olõ-i oppajal tan määnest-ki mõovõimu, tunnin om suurõmb osa aost kõrralagõhus. Nüisama pidävä oppaja terven riigin egä nätal streike, tuuperäst, et valitsus massa-i näile taa rassõ tüü iist õigõt rahha. A tuust huulmada mõist-va lõunamaaladsõ lõü-da egän halvän midä-gi ilosat: vahetunnin tandsitas koridorin rahvatandsu ni tetäs suuri festivalõ, kon ka oppaja kostüümi säl-gä tõmbasõ ja opilaisi-ga rokkmuusiga perrä kargasõ. Ja ku tandsi ei miildü, võit samal aol matet juvva vai pilli mängi.

Ciao!

Olõt rehekuu võro keele iistkõnõlõja. Midä plaanit tuu kuu joosul tetä, et võro kiilt avaligun ruumin inämb kuulda ja nätä olnu?

Iistkõnõlõjan tahassi tuvva mõnõ uma kandi unõhtõdu kotussõ võrokiile nime ta-gasi. Mitmõl mäel ja tiiristil ümbre Põlva omma vanastõ nime olnuva. Plaan om panda sinnä kotussihe sildi. Vanõm-ba inemide mäletäsevä viil, a noorõmba ja nuu, kiä ommava Põlva kanti muialt tulnuva elä-mä, kotusside nimmi ei tiä.

Plaanin om viil Põlva- ja Võromaalt rahvalikkõ lugu-siid kofata. Vinne aigu oll tükotussin iks aigu pulli tetä ja muidoki juhtu sõs rohkõmb äpärduisi kah. Ku kuulõt noid juttõ, sõs tetti iks säändsit tükke, miä täambädsel pää-väl taha ei päähä mahtu. Ku keskiäkriis viil süvembäs lätt, panõssi juttõst tõsõ raamadu kah kokko.

Üts võrokiilne laul om saisu pikembät aigu. Tahassi saia tuu kah suurõmba pundi-ga linti. Ja muidoki plaani taa kuu seen iks inemiisiga võro keelen kõnõlda.

Küsse RAHMANI JAN

Küsümine kultuurivälläandidõ lugõmisõ kotsilõ

Tahami seo küsümisega teedä, ku tihtsähe ja määndsit Eestin tettävit kultuurivälläandit ti hariligult loeti. Küsümüisile vastaminõ om priitahtlik ja nimeldä, ti antu vastussit ei saa ti nimega kõtä.

Kõiki vastajidõ vaihõl loositas vällä 3 võitjat, kiä saava valli Kultuurilehe välläandidõ siäst üte telmise aastas.

Loosist ossavõtmisõs pallõmi jättä küsü-müisi lõppu uma e-posti aadrõs.

Eläjepark tarõ ümbre

NÕLVAKU KAIE

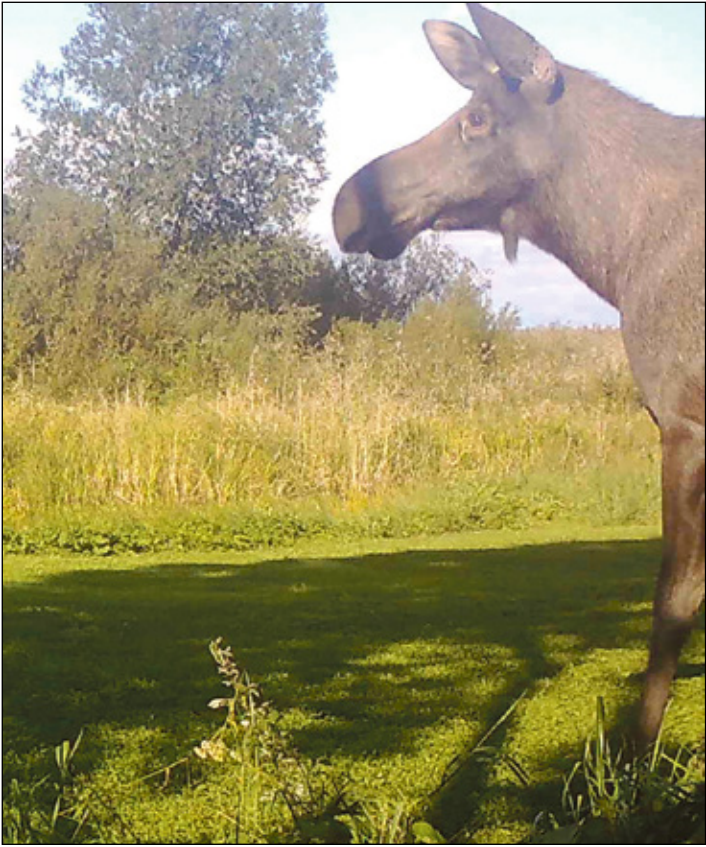
Ku lämmäl aol sääl elät, konh hää rahulik ja illus toimõta, sis peat tiidmä, et olõt tuun majakõsõn ja aian tsirkõ ja eläjeide küläline. Naa omma siihn kõik aig ja hää, ku tarrõ ei tüki.

Tinavaasta oll' hiiriga nii, et naa olõs nigu võinu jo väl-län värsket luhvti võtta, a enne jaani oll' üts hommuk kuulda, et kiäki järä kõõginulgan. Näta es olõ muud ku seitungi viir, mea tasahaaval põmaduliistu takka kattõ. Kae no, mea tähendäs, ku viimätsel aol ütest tüküst kuulõt ja loet, et suur vaesus om tulõkil, nälgä ja külmä mi kõik talvõl koolõ. No arvas vast loomakõnõ, et vahtsõ pesä jaos peat pehmembä paprõ jo aigsõst valmis kaema, selle et ku pererahvas nii vaesõs jääs, et enämb seitungid ei telliki, kost sis saat...

Nii virgalõ eläjeloomale avit mulgu kinnitopmine, vahtsõt taa tegema is naka.

Tuu, et tialasõ, aga ka mehitse ja hüürläse hendä suvõl aida ja tarõ saina vahele sisse säädvä, om jo hari-nu asi. See suvi olli mehitse peris ummamuudu. Ku õdagult vüürusen sai istutus, sis tull' ütest tüküst ette, et kiäki nigu kõnõlas vällän. Es olõ sääl kedägi, a nimä tekki hennest üümajalõ säädin säänest jorisavat hellü, nigu os mõni miis porisanu, et näet, sa jäit ilda pääle, vai naisterahvas kellegi kärke häälega kõrralduisi jaganu.

Ku päiv minekil om, sis nakasõ vällän sääntse helü, nigu olõs hirmsõid mõtsaeläjeid tarõ takka valla lastu. Või-olla mõni tsirk, kedä en-nembi kuuldunu ei olõ, aga või-olla ka ilves. Tuugi luum

Kitsõ sööva oja veeren nigu kodueläje ja tõnõkõrd näet võsa vahel põtra kah.

ei olõ enämb määnegi ime ja patsiir tõnõkõrd peris rahuligult ka suurõ tii veeren. No olkõ noh, pääasi, et karduliviirguisi ei passi. Ku tasalikku nahistamist ja ruigamist kuulõt, om asi hullõmb ja tulõ hir-mutusõ vällä panda. Tsiaimä või tulla ummi latsiga kaema, kas jo saa nailõ kardulivõtmise kursuisi kõrralda.

Üts tõbras om siski ohtli-gumb kui tsiga. Ime küllh, et matsutamist kuulda ei olõ, ku Ameerikamaalt peri mardiga, kiä päivält ärä korjamada jäije, kardulipäälseid söövä!

Kitsõ sööva oja veeren nigu kodulooma ja tõnõkõrd näet võsa vahel põtra kah.

Päivält om hää miil, ku tsir-gu sinnu ei ünõta, ku pennerde kotsil koogutat. Viit-kuut tun-

nõt laulu järgi, tõsõ olõs nigu peris vahtsõ ja võora. Mugu küllõ ja kitä! Panni tähele, et peoleo omma ka vast henele logopeedi võttunu ja nuu op-paja omma erisugutsõid koo-lituisi saanu. Mõni laul maru pikält, nii et Tiidu söögikotin om teolõ minnen egasugust värki, viimäte lämmi pini ja kokakoola kah. Aga tõnõ ütël ennegi mokaotsast, et Tiit om ... kos, ei kuulõki.

Üts ööbik es talda see suvi sukugi vaiki jäijä ja lask juuli-kuu kah viil laulu. Ei mõsta muud arvada, ku et vast oll' tõnõ puul hukka saanu vai tõsõlõ lannü ja tsirgukõnõ luutsõ viil kedagi löüdä...

Puukoristaja muiduki aknõ ala laulma ei tulõ, taal omma uma kombõ. Nigu valgõs lätõ,

tull' mitu hommugut järest aknõ kotsile saina pääle kolkma, et mist ti makat, kas ei tiia, ku lühükene om siin kandin valgõ aig. Ku akõn vallalõ tettüs ja küüstüs sai, kuis tal mudsuga om ja kas ta kellä tund, sis linnaõ külh minemä, aga ega silm jo enämb kinni es lähä...

Üts ulf asi om siski manu tullu, medä mi kandin en-nembi es olõ. Hussi tükise kodu! Ku ma lats olli, sis kõ-nõldi, et Sinesaarõ suun om hussõ ja marjalõ minti alasi säärikuidõga, aga ma külh ilmangi üttegi hussi es näe. Aga nüüd sääde jämme nas-tik hennest tarõ ussõ ala kivi pääle kerrä nigu õigõ miis konagi.

Ja üts vähämb oll' löüdänü mulgu, kost kemmergudõ suikma pääsi. Seen, ku tuu kotus selges sai, kost ta sisse tükke, sai enne tuudõ asu-tustõ minekit jalaga vasta ust lüüdüs ja tuu kommõ jäi tüküs aos külge... Olkõ noh, et ei olõ ohtlik ja püünd hiiri ja medä viil, hussi kotus om õks mõtsan.

Põra peas hussi külh joba talvõkorterin olõma. Hiiri ja rottõ aja takan hoobis nugis, kelle miildüs üüse suurõ ko-linaga tarõ pääle tulla ja hen-nest tükki aigu sisse säadi. Tõnõkõrd nakas sääl kraami uma kápä järgi ümbre sääd-mä, sis juusk nigu ratsavägi üle lae. Taalõ saa kah mõni-kõrd kolgitus ja ültüs, et om üümajalõ oodõtu külh, aga viisakambal aol. Vahel õks küllõs vai lätõ ka muijalõ, konh kott, sääl kodu!

Põra om päivält tõnõ-kõrd vällän nii vaganõ, et võit puulehe maha sadamist kuulda. Ja värve jagus puielõ ja päävämene aigu taiva-viirde.

Taa om kah illus aig!

«Kohustuslik pilt» Urvastõn Tammõ-Lauri tammõ man.

Reis õdagupoolitsõl Võromaal

SAARÕ EVA

Tarto ülikoolin peetävä kursusõ «Lõunõestti kultuuri-geograafia» oppamisõ man om õks targõmb opitarõst vällä tulla ja uma silmäga kaia, määne maa taa Lõunõ-Eesti om. Kursusõ oppaja, maatlidläne Pae Taavi mõist kõgõ nii põnõva tiikunna kokko panda, et taad rata võinu vällä pakku kõigilõ lõunõestläläisile ni näide sõbrolõ.

Istõmi ütël ilosal sügüedsel pääväl üliopilaisiga Tarton bussi pääle, tiijuhis kursusõ oppaja Pae Taavi. Seokõrd olli tsihis õdagupoolidsõ Võromaa kihlkundõ kesku-sõ (Kanepi, Urvastõ, Karula) ja veidükese Mulgimaad kah (Helme ja Tarvastu). Mi es kae õnnõ kirikit ega kooli-majjo, a niisama maastikku, luuduslidsõlt huvitavit kotus-sit ja todagi, määndse omma külä, määne om savvusanna õigõ kotus Võromaa talo tõisi huunidõ man, ni märgotimi, kas võrokõnõ iks taht aknist piirimiihi näta vai kaes tä pa-rõmba meelega mõtsa poolõ.

Edimäne kõrd astõmi bus-sist vällä Kanepi kihlkunnan õkva Tarto-Võro suurtii vee-ren Jõksi ristimõtsan, miä minevääastaga õnnõs ütlen 13 tõdsõ Vana-Võromaa ristipuiõ kotussõga riikligus kultuuri-mälehtüises tunnistõdi. Mõnõ noorõ inemise es olõ ilmangi üttegi ristipuud nännü ja näil oll' väega põnnõv.

Kanepin kaimi vanna hir-sist koolitarrõ ja mõtlimi tuu pääle, et olõmi saman paigan, kon Kanepi kerigu-herrä Johann Philipp von Rothi iistvidämisel sündü edimäne eestikeeline (tege-ligult muidoki tartokeeli-ne) aoleht – Tarto-ma rahwa Näddali-Leht. Saimi tiidä, et Kanepi kerik om terven Ees-tin esieräline tuun mõttõn, et kerigu torni otsan olõ-i ki-kas, miä om umanõ kõgõlõ Lõunõ-Eestile, ega rist, miä paistus hariligult Põha-Eesti kerigutornõn, a om aotäht.

Tull' vällä, et meil oll' kam-ban peris mito üliopilaist, kiä olnuki-is periselt nännü vä-gevät Tammõ-Lauri tammõ, miä om egälütel meelen Eesti kümnekroonilidsõ rahatähe päält. Tuuperäst lätõsi iks taa ilmadu suurõ puu ala, et tunda, ku tsibitsillokõsõ mi timä kõrval õks olõmi, ja tetä niinimmat kohustuslik pilt.

Piltilosat Urvastõ kerikut kaimiki täpsehe ku pilti – ro-

nõmi Vahtrasalu kohvigu man korgõ perve pääle, kõlladsõ raami mano. Sääl küsse Pae Taavi üliopilaisi käest, mille omma mäekaldõpäälidse tii vanal aol tettü nii käänülidse. Ja selef esi: selle, et hobõsil olõs keremb kuurmit märke ni mäest alla vitä. Et nimma-da Urvastõ paigapäälisest poeti Konnula Margust ehk Con-trat, lugi Pae Taavi meile sääl ette üte Contra luulõtusõ kah.

Tii pääl pruuvsõmi kokko lukõ, ku pallo om Vanal Võromaal niüteldä vannõ ni vahtsit kotussit: Vana-Ants-la ja Vahtsõ-Antsila, Vana- ja Vahtsõ-Kuustõ, Vana- ja Vahtsõ-Roosa, Vana-Vahtsõ-liina jne. Vana-Antsila näidüs-sega selef Pae Taavi tuud, kuimuudu säändse, sama ni-mega vahtsõ keskusõ omma ao joosul tegünü. Niimuudo joud-sõmi Karula kunnmaa ja timä käändligatsõmbidõ teie pääle.

Tii lätõ Lüllemäe poolõ, kon oll' tsihis kaia Karula Pühä Maarja kerigu saina sisse tettüid kivitsehkendüi-si, miä omma vana krohvi alt vällä tulnu. Esieränis kõit kõiki muidoki erootilinõ kivi-tsehkendüs mehest ja rasõ-vast naasõst. Kuis ja kunas naa tsehkendüse kivve pääle omma tettü, kiäki täpsele ei tiiahi.

Lisäs lutõri kogohusõlõ om Karulan 19. aastagasaast pää-le toimõndanu õigõuso kogo-hus. Parhilla omma Karula Jumalaimä Kaitsmisõ kerik ja tollõ man olõva kooli- ja kogohusõtärõ küländ hallõn saisan. Koolitarõn pidä vahti õnnõ trepi pääl istuja pupõ, kink ülesandõs paistus ollõv ussõ vaihõlt salahuisi sisse-kaejit hiidütä. A inneskist te-güsät ello avitas taa huunidõ kogo ette kujota külh.

Edesi sõitõn ütël Pae Taavi, et tä võinu kihla vitä, et Ees-ti riigin olõ-õi tõist säänest kotust, kon saa näta nii pallo verevit savikivve ütekörraga. Tuuperäst käänimigi uhkõst Kaagjärve mõisast müüdä ni teimi piätüse Eesti kõgõ suurõmba mõisalõ kuulunu tüüstüskompleksi ollõvabrigu man. Pääle vabriguhuunidõ kaimi säälsel «punamonu-menti». Üliopilaisilõ miildü muidoki lehmä, kiä vabrigu-tagodsõ kařamaa pääl rahuli-gult seie (liinainemise olõ-õi peris lehmä jupp aigo nännü). Lehmiga kõüdüssen saiva üliopilasõ tiidä ka tuud, et ha-riligu Võromaa kařamaa pääl om kari iks verrev.

Lõpus käänimi Mulgimaalõ kah sisse, kävemi Helmen, Kärstnän ja Tarvastu kihlkun-na pääliinan Mustlan. Oll' illos ütetiõskümnetunninõ kooli-päiv bussin.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõlas perekunnaninimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Leies ja Leius

Nimel Leies om Eestin 30 kand-jat, a Eesti perekunnanime-raamatulõ taa sisse ei lää, sel-le et olõ-i Eestin pantu. Nimi panti Siimeri (Ziimeri) mõisan Mariburgi (Alüksne) kihlkun-nan. Raibakasõ talurühm (1829 *Reibekas*) täämbädse Kampji külä kottal oll' tuu kotus, kon seo nimi panti, ja olõ-i kaht-lust, et taa nimi tähendäs läti keelen lihtsalõ 'ala-, alumanõ', täämbädsen läti kiräviien *Lejas*. Või olla, et esiki nime pandmi-sõ talu om sääl täämbä alalõ nimega *Lejmalas* 'alaveere'. Saman Siimeri mõisan kirutõ-di ka tõisi ala-sõnaga priinimi 1826. aasta hingelugõmisõn sammamuudu: *LeiesDams*, *LeiesReibekas*, *Leies Ignasch*.

Priinime saanuidõ edenim-mi kirjapildi ei anna är, kas nä kõnõli läti vai võru kiilt, a läti kiil om usutavamb. Kõgõ va-nõmb põlvkund, peremiis *Wil-lum* ja timä koolnu veli *Gust*, säändse nimekuju omma sõski

umatsõmba lätikiilsele rah-valõ, niisamatõ Willumi tütar *Ilse*, tuu nime võrokeeline kuju olõssi olnu *Hels* vai *Hils*.

Vana Villumi poig tõsõst abielust Jaan tull' elämä Vana-Laitsna valda Mustahamba küllä ja niimuudu nakaõ seo nimi ka Eesti poolõ pääl levi-mä. Kuulsa telelavastuusi luuja, näütlejä ja latsikiränik Leiese Uno oll' timä pojapoja poja-poig. Rõugõ kihlkunna Leiese omma olnu kirän päämidselt Viitinä valla all.

Sarnadsõl nimel Leius om 62 kandjat. Nimi panti Hel-me kihlkunna Hummuli mõi-san Maalitse Tsimmu (*Zimm*) ja Matu (*Matt*) perrätulõjilõ. Matu pojapoig Matt tull' edi-mält Otõmpää ja perän Urvas-tõ kihlkunda.

Kallasmaa Marja om pidänü nimme Leius tähendüse poo-lõst hāmāräs ja toonu kõrvalõ Virumaa sõnna *leius* 'leuta-su'. Võimalik, et läti keelepü-ri lähkün Maalitsil saadi seo priinimi sõski kah läti keele 'ala-' tähendäväst sõnast. Läti muudu nimmi panti Hummu-lin peris mitmit. Eestistämisel om muudõt nimi Zolk ilusam-bas nimes Leius Elvan, Tartun ja Taľnan.

SAARÕ EVAR

Edimäne mängmine 7. novembril kell 19 Kruutusõ külakeskusõn

*Maailma edimäne võrokeeline pistüjalapull**

KOGÕMUS MASS!

Autor **OLAVI RUITLANE**
Lavastaja ja näütlejä **TARMO TAGAMETS**

Pilet ette ostõn 8 ja kotussõ pääl 12 eurot.

Piletiid saa ette osta Savõrna raamadukogost ja Võro instituudist.

Teedüs, kotussidõ broniiimine, etendüse telmine: **tarmo.tagamets@gmail.com**

Kõrraldasõ:
Kruutusõ külakeskus
MTÜ Võro Selts VKKF

Tugõva:
Eesti Rahvakultuuri Keskus
Eesti Kultuurkapital
Võro Instituut

* stand-up-komöödia

Mõtsa helü

HILLEPI EINAR

Inemisel om helü, mõtsal om kah helü. Mõlõmba ommava saanu kotusõ siin maa pääl, a mõts om iks kavvõmp olnu ku inemine. Olõ-i olnu nii, et kõgõpäält oll' inemine, kiä sis hääs arvas, et nüüt võisi mõnõ puu kah maaha võtta. Oll' jo paradiisih kah uibu inne iih, mitte nii, et Aadam Eeva jaos tuu kasuma pand' ja üles kasvaf.

Ku helü om olõmah, sis tahat tuud vahel vällä kah laska. Taht inemine, taht mõts. Võit umaette nõna ala nohista, võit kõvastõ hõiku ka tõõsõlõ inemisele. Mõtsah sammamuudu puu kõnõlõsõ umavahel. A ku vaia, sis hõikas mõts inemisele vasta, ku inemine om län-nü sinnä umma hellü tegemä. Kas niisama kõnõlõma vai tõistmuudu.

Jah, mõtsa võit hõigada mitund muudu. Võit tetä väikeist hellü ja sullõ kostus vasta tassakõnõ helü, puu nakkasõ sukka kõnõlõma. Ku mõistat kullõlda. Kõnõlõsõ ku sõbõr sõbraga. A ku mõtsa kõvva rüükmä nakkat, saat mõtsa käest kah tagasi kõva ütlemise, õkva vasta vahtmist, vasta mollo.

Umal aol oll' mõts egäle peremehele väega tähtsä ja kallis. Ku sul joba mõtsa oll', ollit tettü miis. Egä puu oll' nigu su uma lats. Ku võeti plaani maja ehitämine, käüti tükk aigu mõtsah kaemah ja märgotamah, inne ku saag laulma nakaš. Nii oll' mõtsa hõikaminõ ütlemäldä sõbranõ ja mõts hõigas sõbralikult vasta kah. Es tii kiäki suurt

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

mulku, mis jällelt kavva aigu viil vasta vahis ja miilde tulõtas, kuis kiäki kellelegi haigõt tekk.

Aig lätš edesi, vana pere-mehe kattõva. Vahtsidõga om pallo rassõmp, hoobis tõõnõ asi. Esieränis säändsidgea, kiä olõ-i ülepää nuu peris pere-mehe maatükü pääl, miä pap-ridõ perrä om külh näide uma. Nä ommava maa lihtsäle ost-nu, selle et rahakott om puuga säläh. A niimuudu olõ-i näil maatüküga määnestki süvvä kokkoputmist, ütehkasumist olnu, süa om koskil muial ku umah mõtsah. Ku maatüküle hinge sisse ei olõ trehvänü, sis näet õnnõ tuud, kuis saasi uma

raha tagasi ja kuhja kah pääle. Ku ruttu om vaia, sis olõ-i aigu uuta, sis om iks maru kipõ. Võetas suurõ massina, mis hõikasõ-lõikasõ mõtsa väega valusalõ. A unõhtõdas är, et mõts kost sammamuudu vasta kah. Kõvastõ ja valusalõ, võlgu tä ei jää.

Om perämäne aig naada mõtlõma nigu peris peremiis. Tuuperäst, et olõmi är unõhtanu, kes mi siin maa pääl olõmi. Olõmi iks luudusõst üts väiku-kõnõ täpikene, mitte kõgõ täht-sämp asapulk. Ku läämi mõtsa õnnõ tuujaos, et rahha saia, jätämi süäme ja henge maaha, tulõ mõts mi käest mitmõkõrd-sõlt tassu tagasi küsümä.

käve egä kõrd sääll veidükene söömän. Buss tegi mõnikõrd tii pääl eräpiätüisi, ku kiäki taht-sõ uma maja man vai tiitsan maaha minnä, ja sõiduaig vin-nü sõs pikembäs.

Ütskõrd sügüse olli ma joba kotun, ku mu miis Uunu tull' ütsindä bussi päält, umbõs puultõist kilumeetrit läbi mõtsa kitsukõist jalgtiid müüdä. Sattõ kõvastõ vihma, oll' nii pümme, et õs näe ega kuulõ midägi, a tiirada oll' tiäl tutva.

Ja äkki klõmm! kellegõgi

Mõts om üts suur elokotus, koh ei olõ õnnõ puu, sääll omma eläjä kah. Ku näet kõgõst rahha, piät hindäle selges tegemä, et tuu mulk, miä mõtsa tiit, tulõ ütskõrd su hindä moro pääle.

Üts asi om, et tühä kotusõ pääle kasuma pantul puul lätt tükk aigu, inne ku jälki parralt pikäs vinnüs, et varjo anda ja tuult kinni pitä. A suurõ puu all, mille maaha võtsõt, om egäsugumaisi eläjit ja hainu kah. Mille tulõ kõrrast roh-kõmp eläjit inemiisile küle ala? Arvada või, et mitte suurõst armastusõst. Peräkõrd iks tuu-peräst, et kõgõpäält tükse inemine näide kodo. Lõigas puu maaha ja arvas, et olõ-i hätä midägi. A elläi taht kah ellä ja nii saat mõts, midä inämp ei olõ, eläjä inemise mano. Seo om nigu mõtsa viimäne röö-gähtüs, midä tä viil jõud tetä, inne ku tä om peris unõhtõt. Inemine mõtlõs, et raha iist saa kõkkõ, raha iist võit mõtsa hõiku ja lõiku. Midä tuu puiõlda paik mullõ iks tagasi tetä saa? A saa iks ja väega kõvastõ. Ku midägi olt är lahknu, sis paran-da om rassõ, mõnikõrd ei saaki toda tetä.

Olõmi mõtsa maru pallo lõiknu, jämme massinahelüga sinnä hõiknu, ilma et kul-lõsi, kas ja kuis vasta kostus. Nüüd võisi veidükese mõtsa kah kullõlda. Kullõlda nigu umaaolinõ õigõ ja süämega peremiis. Puid võit ja tulõgi mõtsast tetä, a tulõ tetä mõis-tusõga, kullõlda, midä mõts ütles. Tulõ kõnõlda mõtsaga nigu umal aol, nigu sõbraga. Sis lätt elo ilosalõ edesi.

kõttupite kokku. Tuu nakaš suurõ helüge rüükmä, et midä timäst tahetas. Uunu ütelf, et timä ei taha midägi. Vanamuur rüükse edesi, et kis tä om, ärku putku tedä ja lasku täl minnä. Uunu ütelf, et om Selli Juhani väümiis. Selli Juhan oll' külän nii tunnõt, et vanamuur jäie vakka ja mõlõmbõ astsõ umma tiid edesi.

Kotun oll' tuukõrd meil nalfa ja naaru pallu, ku Uunu kõnõl, kuis tedä tiirüüvlis peeti.

ALOPI ENE

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Vanaimä sünnüpäiv

Latsõlatsõ, kolm poiskõist, ot-susti, et küdsäse vanaimä Liisõlõ sünnüpääväs pannkuukõ. Taina pidi Liiso muidoki esi valmis tegemä, a poisi panni tuu panni pääle. Mõni kuuk sai nädsäne, mõni kõrbi är kah, a vanaimä tiidse, kuis asja paranda. Tä oll' suur moosimeistre ja tõi vällä purgi mõtsmaaskamoosiga.

Poiskõsõ seivä ja Liiso esi kah sei. A muusi oll' pallo. Nii kutsu-ti kõrvalkortinast kolm tütriku appi kuukõ ja muusi süümä. Oll' rõõmsa pido. Äkki tsusaš üts poiskõnõ salahuisi üte mušo naabritütrigu pösõ pääle.

Latsi mürrämisest väsunü vanaimä oll' vahepääl pikä-le hiitnü. Tä näkk sohva päält tuud mušoajanti. Liisol lätš äkki tujo är ja tä ütelf tasadsõ helüga:

«Persse kõik nuu koogi moosi-ga ja sünnüpäiv!»

Latsõ es panõ vanaimä ütlemist tähele. A Liiso esi jäi mõttõlõ. Umal aol, ku timä tüitärats oll', miildü tälle üts küläpoiss. Ka sis oll' olnu säänesama koogisüümine. Sääll oll' Liiso noorõmb sõsar toolõ poisilõ kah pösõ pääle mušo andnu ja poiss jäänüki Liiso sõsaraga käümä. No ellivä nä Roodsin ja olli hinnäst häste üles tüütänü. Liiso oll' uma elo kodomaal tõõsõ mehega elänü. Mitte et elol tangi suurt vika olnu, a mõtõ tuust, kuis olõs võinu olla, vaivaš täämbäde pääväni.

Ku vanaimä Liiso umast mõtõlusõst heräsi, oll' moosipurk pia tühäs süüdü. Pido naaš läbi saama.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Üte käega antas, tõõsõga võetas

Ma kuuli raadiost, et vahtsõst aastast pantas pästjile, pritsi-miihile, politseilõ ja oppajilõ palka mano. Tuud om jo aastit kõnõldu, et nuu ammõdimehe piässi saama vähämbält Eesti keskmäst palka. A kõgõ jõud tuu keskmäne iist är minnä.

Seokõrd vähämbält lubatas kimmäst palga nõsõmist. Palk lätt kogoni nii suurõs, et oppa-

jist ja pästjist saava korgõpalga-lidsõ. Korgõpalgaliidsil piät korõmba protsõndiga tulumass kah olõma. Selle tulõ näil edes-pite tulumassu inämb massa ku seenimaani. Tuu säädüs kääne-täs külh ümbre, et alamba palga saaja piä-i sääll inämb tulumas-su masma. A nii kavvõndahe säädüsetegijä es jõvva, et korgõmbast tulumassust pääsessi pästjä ja oppaja kah. Üte käega antas, tõõsõga võetas.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: LÕVI.

Avvohinna saa VARE JUULI (6) Puigalt.

Tii' är ristsõna!
Vastussõs saat teedä', kuis kutsuti vanastõ koolioppajat.

